ଶହୀଦ-ଏ-ଆଜମ ଭଗତ ସିଂହ

Shaheed-e-Azam Bhagat Singh

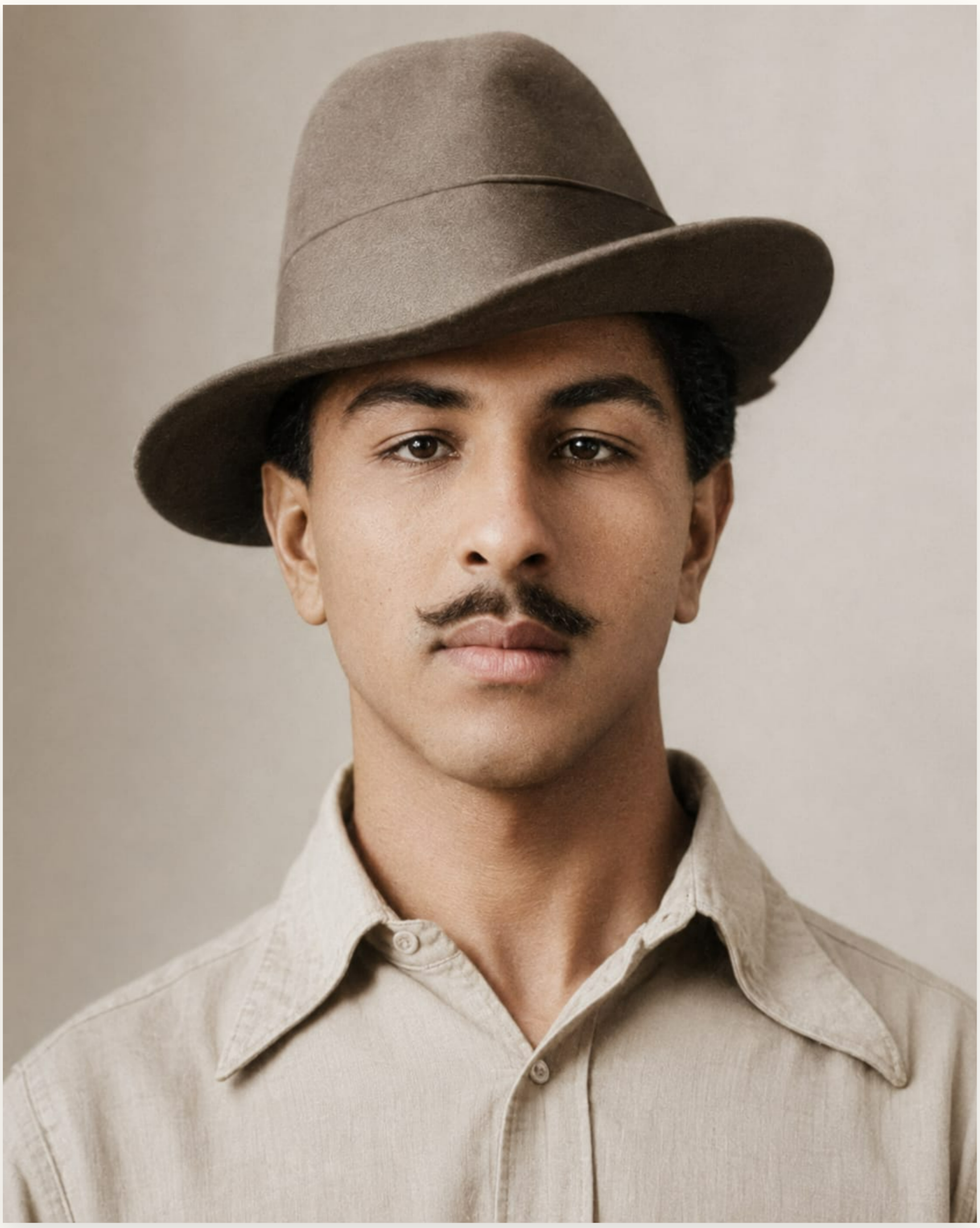

28 September 1907 — 23 March 1931

ଜଣେ ଯୁବ ବିପ୍ଳବୀ।
ଜଣେ ସଂଗଠକ।
ଜଣେ ଗଭୀର ପାଠକ ଓ ଲେଖକ।
ଜଣେ ରାଜନୈତିକ ଚିନ୍ତକ—ଯିଏ ସ୍ୱାଧୀନତାକୁ କେବଳ ଏକ ସ୍ଲୋଗାନ୍ ଭାବେ ନୁହେଁ, ଜୀବନର ଅଙ୍ଗୀକାର ଭାବେ ନେଇଥିଲେ।

Odia Edition
Kraantidhara Revolutionary Biography Series
Published by Kraantidhara

> **CAPTION TEXT:**
> ସେ ବୟସରେ ବହୁତ ଛୋଟ ଥିଲେ। କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ପ୍ରଶ୍ନ, ପାଠପଢ଼ା, ସଂଗଠନ, ସାହସ ଓ ତ୍ୟାଗର ପରିସର ବହୁତ ବଡ଼ ଥିଲା।

Cover portrait: AI-generated artistic interpretation; not a historical photograph.

Kraantidhara Revolutionary Biography Series

ଶହୀଦ-ଏ-ଆଜମ ଭଗତ ସିଂହ

Shaheed-e-Azam Bhagat Singh

Odia Edition

Kraantidhara
28 September 2026

ଏହି ପୁସ୍ତକ ବିଷୟରେ

About This Book

ଏହି ପୁସ୍ତକର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଭଗତ ସିଂହଙ୍କୁ କେବଳ ଟୋପି, ସ୍ଲୋଗାନ୍, କିମ୍ବା ଫାସିର ଏକ ଚିତ୍ରରେ ସୀମିତ କରିଦେବା ନୁହେଁ। ଏଠାରେ ଆମେ ତାଙ୍କୁ ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ପ୍ରତି ଗଭୀର ଅଙ୍ଗୀକାର ରଖୁଥିବା ଜଣେ ଯୁବକ ଭାବେ ପଢୁଛୁ—ଯିଏ ନିଜ ଲେଖାରେ ସ୍ୱାଧୀନତାର କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଜୀବନ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବାର ଆକାଂକ୍ଷା ବ୍ୟକ୍ତ କରିଥିଲେ। ସେହି ସହ ତାଙ୍କୁ ଜଣେ ପାଠକ, ଲେଖକ, ସଂଗଠକ, ବିପ୍ଲବୀ, ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀ ଓ ନିର୍ଭୀକ ଚିନ୍ତକ ଭାବେ ବୁଝିବାର ଚେଷ୍ଟା ଏହି ପୁସ୍ତକର ମୂଳ ଲକ୍ଷ୍ୟ।

ତାଙ୍କ ଦେଶପ୍ରେମକୁ ଆମେ କଳ୍ପିତ ନାଟକୀୟ ବାକ୍ୟରେ ନୁହେଁ, ତାଙ୍କ ନିଜ ଶବ୍ଦ ଓ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଦେଖେଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛୁ। ଯେମିତି କି—ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇଁ ଜୀବନ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବାର ଆକାଂକ୍ଷା, ଅନ୍ୟାୟକୁ ପ୍ରଶ୍ନ କରିବା, ଶ୍ରମିକ ଓ କୃଷକମାନଙ୍କ କଥା ଭାବିବା, ଯୁବମାନଙ୍କୁ ଅଧ୍ୟୟନ ଓ ସଂଗଠନ ପାଇଁ ଆହ୍ୱାନ ଦେବା, ଏବଂ ନିଜ ପସନ୍ଦିତା କାମର ପରିଣାମକୁ ସାମ୍ନା କରିବାର ସାହସ।

ସମୟ ସହିତ ତାଙ୍କ ପାଇଁ "ସ୍ୱାଧୀନତା"ର ଅର୍ଥ ମଧ୍ୟ ବିସ୍ତାରିତ ହେଲା। ବ୍ରିଟିଶ ଶାସନର ଅନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ଥିଲା; କିନ୍ତୁ ପରିପକ୍ୱ ଲେଖାରେ ସେ ଆହୁରି ଏକ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠାଇଲେ—ଯଦି ଶ୍ରମିକ ଓ କୃଷକମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଶୋଷଣ ଭାରତୀୟ ଶାସକ କିମ୍ବା ପୁଞ୍ଜିପତିମାନଙ୍କ ଅଧୀନରେ ବି ଚାଲିରହେ, ତେବେ କେବଳ ଶାସକଙ୍କ ଜାତୀୟତା ବଦଳିଲେ, ସ୍ୱାଧୀନତାର ଅର୍ଥ ପୂରଣ ହେବ କି? ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ତାଙ୍କ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମାଜବାଦୀ ଚିନ୍ତାର କେନ୍ଦ୍ରକୁ ବୁଝିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ।

Kraantidhara ଏହି ସଂସ୍କରଣରେ **28 September 1907**କୁ ଭଗତ ସିଂହଙ୍କ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ଜନ୍ମତାରିଖ ଭାବେ ବ୍ୟବହାର କରୁଛି। କିନ୍ତୁ ଐତିହାସିକ ଓ ସରକାରୀ ସ୍ରୋତଗୁଡ଼ିକ ଏହି ତାରିଖରେ ଏକମତ ନୁହନ୍ତି। କିଛି ସରକାରୀ ସ୍ରୋତ **27 September 1907** ଦେଇଥାଏ; Government of India/ICHRର *Dictionary of Martyrs* ନିଶ୍ଚିତ ତାରିଖ ଜଣାନାହିଁ ବୋଲି ଉଲ୍ଲେଖ କରେ।

ଯେଉଁଠି ତଥ୍ୟ ନିଶ୍ଚିତ, ଆମେ ତାହାକୁ ତଥ୍ୟ ଭାବେ ଦେଇଛୁ। ଯେଉଁଠି କେବଳ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ମୃତି କିମ୍ବା ଜୀବନୀର ଆଧାର ଅଛି, ସେଠି ସେହି ସୀମାକୁ ସ୍ପଷ୍ଟ କରିଛୁ।

> **SIDEBAR / FACT BOX — ଗବେଷଣା ଟିପ୍ପଣୀ**
> **28 September 1907** — ଏହି ସଂସ୍କରଣର ପ୍ରଦର୍ଶିତ ତାରିଖ।
> **କିନ୍ତୁ:** ସ୍ରୋତ-ଭିନ୍ନତା ରହିଛି; ପୁସ୍ତକ ଏହାକୁ ଲୁଚାଏ ନାହିଁ।

ଭଗତ ସିଂହ କିଏ ଥିଲେ?

Who Was Bhagat Singh?

ଭଗତ ସିଂହ ବ୍ରିଟିଶ ଉପନିବେଶୀ ଶାସନ ଓ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ ଶୋଷଣର ବିରୋଧୀ ଜଣେ ଭାରତୀୟ ବିପ୍ଳବୀ, ସଂଗଠକ, ଲେଖକ ଓ ରାଜନୈତିକ ଚିନ୍ତକ ଥିଲେ। ଏହି ପୁସ୍ତକରେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ (**Imperialism**) କୁ କେବଳ ବିଦେଶୀ ଶାସନ ଭାବେ ନୁହେଁ, ରାଜନୈତିକ ଓ ଆର୍ଥିକ ପ୍ରଭୁତ୍ୱ-ଶୋଷଣର ବ୍ୟାପକ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ବୁଝାଯାଇଛି। ସେ ନୌଜୱାନ ଭାରତ ସଭା ଓ ପରେ Hindustan Socialist Republican Association/Army—HSRA ସହ ଜଡ଼ିତ ଥିଲେ। 23 ବର୍ଷ ବୟସରେ ତାଙ୍କୁ ସୁଖଦେବ ଥାପର ଓ ଶିବରାମ ରାଜଗୁରୁଙ୍କ ସହ ଲାହୋର ସେଣ୍ଟ୍ରାଲ୍ ଜେଲରେ ଫାସି ଦିଆଗଲା।

କିନ୍ତୁ ଯଦି ଆମେ ତାଙ୍କୁ କେବଳ ସଣ୍ଡର୍ସ ହତ୍ୟା, ବିଧାନସଭା ବୋମା ଓ ଫାସିରେ ସୀମିତ କରିଦେବୁ, ତେବେ ତାଙ୍କ ବିକଶିତ ଚିନ୍ତାକୁ ହରାଇଦେବୁ।

ତାଙ୍କ ନିଜ ଲେଖାରେ ଅନ୍ୟ ଏକ ଭଗତ ସିଂହ ଆମ ସାମ୍ନାରେ ଆସନ୍ତି—ଯିଏ ପଢୁଥିଲେ, ନିଜ ବିଶ୍ୱାସକୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଶ୍ନ କରୁଥିଲେ, ଶ୍ରମିକ ଓ କୃଷକଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ନେଇ ଚିନ୍ତା କରୁଥିଲେ, ଏବଂ ବିପ୍ଳବ (**Revolution**)କୁ କେବଳ ବୋମା ଓ ପିସ୍ତଲର ଭାଷାରେ ଦେଖୁନଥିଲେ।

ତାଙ୍କ ପରିପକ୍ୱ ଲେଖାଗୁଡ଼ିକରେ ରାଜନୈତିକ ସ୍ୱାଧୀନତା ସହ ସମାଜବାଦୀ ପୁନର୍ଗଠନର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଆହୁରି ସ୍ପଷ୍ଟ ହେଲା। 1931ରେ ସେ “socialist revolution”, “Marxist basis”, ଶ୍ରମିକ-କୃଷକଙ୍କ ସଂଗଠନ ଏବଂ ଏକ communist partyର ଆବଶ୍ୟକତା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲେଖିଥିଲେ। ଏହା ତାଙ୍କୁ କୌଣସି ଆଜିର ଦଳୀୟ ଖାଞ୍ଚାରେ ବନ୍ଦ କରିବା ପାଇଁ ନୁହେଁ; ତାଙ୍କ ନିଜ ଲେଖାର ବିକାଶକୁ ଠିକ୍ ଭାବେ ଦେଖିବା ପାଇଁ।

ସ୍ୱାଧୀନତା ପ୍ରତି ତାଙ୍କ ଅଙ୍ଗୀକାର କେବଳ ଭାବନାରେ ଅଟକିନଥିଲା। ସେ ଅଧ୍ୟୟନ କଲେ, ସଂଗଠନ ଗଢ଼ିଲେ, ଲେଖିଲେ, ତର୍କ କଲେ, କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ଏବଂ ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟର ପରିଣାମକୁ ମଧ୍ୟ ସାମ୍ନା କଲେ।

FACT BOX

ଜନ୍ମ: Banga, Lyallpur district, Punjab
ଫାସି: 23 March 1931, Lahore Central Jail
ବୟସ: 23

KRAANTIDHARA TAKEAWAY

ଦେଶପ୍ରେମ କେବଳ ଉତ୍ସାହର କଥା ନୁହେଁ; ଭଗତ ସିଂହଙ୍କ ଜୀବନରେ ଏହା ପାଠପଢ଼ା, ଦାୟିତ୍ୱ, ସଂଗଠନ ଓ ତ୍ୟାଗ ସହ ଜଡ଼ିଥିଲା। ତାଙ୍କ ପରିପକ୍ୱ ଚିନ୍ତାରେ ଏହି ଦେଶପ୍ରେମ ସାମାଜିକ ଓ ଆର୍ଥିକ ନ୍ୟାୟର ପ୍ରଶ୍ନ ସହ ମଧ୍ୟ ଯୋଡ଼ିଗଲା।

ଶୈଶବ, ପରିବାର ଓ ସମୟର ପରିପ୍ରେକ୍ଷ୍ୟ

Childhood, Family and Historical Context

ଭଗତ ସିଂହଙ୍କ ଜନ୍ମ ସେତେବେଳର ପଞ୍ଜାବର ଲାୟଲପୁର ଜିଲ୍ଲା, ବଙ୍ଗା ଗ୍ରାମରେ ହୋଇଥିଲା—ଏହି ଅଞ୍ଚଳ ଆଜି ପାକିସ୍ତାନରେ। ତାଙ୍କ ପିତା କିଶନ ସିଂହ ଓ ମାତା ବିଦ୍ୟାବତୀ। ପରିବାରରେ ଉପନିବେଶୀ ଶାସନ ବିରୋଧୀ ରାଜନୈତିକ ପରିବେଶ ଥିଲା। ତାଙ୍କ କାକା ଅଜିତ ସିଂହ ପଞ୍ଜାବର ଆନ୍ଦୋଳନମୂଳକ ରାଜନୀତିରେ ପରିଚିତ ନାମ ଥିଲେ; ସରକାରୀ ଜୀବନୀ ପରିବାରର ଗଦର୍ ଆନ୍ଦୋଳନ ପ୍ରତି ସହାନୁଭୂତିକୁ ମଧ୍ୟ ଉଲ୍ଲେଖ କରେ।

ଏକ ଯୁବ ମନ କେମିତି ଗଢ଼ିଉଠେ? କେବଳ ଗୋଟିଏ ଘଟଣାରୁ ନୁହେଁ। ପରିବାରର ରାଜନୈତିକ ପରିବେଶ, ପଞ୍ଜାବର ଆନ୍ଦୋଳନ, ଗଦର୍ ର ପ୍ରତିଧ୍ୱନି, ଏବଂ କର୍ତ୍ତାର ସିଂହ ସରାଭାଙ୍କ ଭଳି ଯୁବ ବିପ୍ଳବୀଙ୍କ ସ୍ମୃତି—ଏସବୁ ଭଗତ ସିଂହଙ୍କ ଆରମ୍ଭିକ ଜଗତର ଅଂଶ ଥିଲା।

ସରକାରୀ ଜୀବନୀ ଅନୁସାରେ କର୍ତ୍ତାର ସିଂହ ସରାଭା ତାଙ୍କ ମନରେ ଗଭୀର ପ୍ରଭାବ ପକାଇଥିଲେ। ପରେ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନର ପରିବେଶରେ ସରକାରୀ ସମର୍ଥନପ୍ରାପ୍ତ ଶିକ୍ଷାସଂସ୍ଥା ବହିଷ୍କାରର ଆହ୍ୱାନ ମଧ୍ୟ ଯୁବମାନଙ୍କୁ ରାଜନୀତି ସହ ସିଧାସଳଖ ଭାବେ ଯୋଡୁଥିଲା। ଭଗତ ସିଂହ National College, Lahoreରେ ପହଞ୍ଚିବା ପରେ ତାଙ୍କର ପାଠପଢ଼ା, ଆଲୋଚନା ଓ ରାଜନୈତିକ ଚିନ୍ତନ ଆହୁରି ଗଭୀର ହେଲା।

ତାଙ୍କ ଦେଶପ୍ରେମ ଶୈଶବର କୌଣସି ଅଲୌକିକ କାହାଣୀରେ ନୁହେଁ, ଧୀରେ ଧୀରେ ଗଢ଼ିଉଠୁଥିବା ଚେତନା ମାଧ୍ୟମରେ ଦେଖିବା ଅଧିକ ସତ୍ୟନିଷ୍ଠ।

ବଙ୍ଗା ଗ୍ରାମ

ଲାୟଲପୁର ଜିଲ୍ଲା

ପଞ୍ଜାବ → **ଲାୟଲପୁର ଜିଲ୍ଲା** → **ବଙ୍ଗା ଗ୍ରାମ**

ଏହି ଅଞ୍ଚଳ ଆଜି ପାକିସ୍ତାନରେ

SIDEBAR — ଯାହାକୁ ତଥ୍ୟ ଭାବେ ଲେଖାଯାଉନାହିଁ

ଜାଲିଆନାୱାଲାବାଗରୁ ରକ୍ତମିଶ୍ରିତ ମାଟି ଏକ ବୋତଲରେ ଆଣିଥିବା କଥାଟି ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜୀବନୀରେ ପ୍ରଚଳିତ। ଏହି ସଂସ୍କରଣ ପାଇଁ ତାହାର ସମକାଳୀନ ପ୍ରାଥମିକ ପ୍ରମାଣ ନିଶ୍ଚିତ ହୋଇନାହିଁ।

ପାଠକ ଭଗତ ସିଂହ: ଶିକ୍ଷା, ପ୍ରଭାବ ଓ ବିପ୍ଳବୀ ପରମ୍ପରା

Bhagat Singh the Reader: Education, Influences and Revolutionary Traditions

ଗ୍ରାମୀଣ ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ଶିକ୍ଷା ପରେ ଲାହୋର ସ୍ଥିତ Dayanand Anglo-Vedic Schoolରେ ପଢ଼ିଥିଲେ। ପରେ ସେ National College, Lahoreରେ ଯୋଗ ଦେଲେ। ଏହି ପର୍ଯ୍ୟାୟରୁ ପାଠପଢ଼ା ତାଙ୍କ ରାଜନୈତିକ ଜୀବନର ଅଂଶ ହେଇଗଲା।

ସେ କେବଳ ନିଜ ପକ୍ଷକୁ ସମର୍ଥନ କରୁଥିବା ବିଚାର ଖୋଜୁନଥିଲେ। ତାଙ୍କ ଲେଖା ଓ ଜେଲ୍ ନୋଟବୁକ୍ ଦେଖାଏ ଯେ ସେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଧାରାର ଚିନ୍ତକ, ବିପ୍ଳବୀ ଓ ରାଜନୈତିକ ଲେଖାକୁ ପଢୁଥିଲେ। Government of Indiaର Ministry of Culture ଦ୍ୱାରା ବର୍ଣ୍ଣିତ ତାଙ୍କ Jail Notebookରେ Marx, Engels, Lenin ଓ Trotskyଙ୍କ ସହ ବିଭିନ୍ନ ରାଜନୈତିକ ଚିନ୍ତକ, ସାହିତ୍ୟିକ ଓ ଦାର୍ଶନିକଙ୍କ ଉଦ୍ଧୃତି ମିଳେ। ଏହାର ଅର୍ଥ ସେ ପଢ଼ିଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚିନ୍ତକଙ୍କୁ ଅନୁସରଣ କରୁଥିଲେ, ତାହା ନୁହେଁ; ବରଂ ତାଙ୍କ ଚିନ୍ତାଜଗତ ବିଶାଳ ଓ ତୁଳନାମୂଳକ ଥିଲା।

ଏହି ପଢ଼ାର ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କ ରାଜନୈତିକ ଭାଷା ବଦଳୁଥିବା ଦେଖାଯାଏ—ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ମୁକ୍ତିର ଉତ୍ସାହ ସହ ସମାଜବାଦ, ଶ୍ରମିକ, କୃଷକ, ଶ୍ରେଣୀ, ପୁଞ୍ଜିବାଦ ଓ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ପ୍ରଶ୍ନ ଆହୁରି ସ୍ପଷ୍ଟ ହେଲା।

01 **Dayanand Anglo-Vedic School**

02 **National College, Lahore**

03 **Jail Notebook**

ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଧାରାର ଚିନ୍ତକ, ବିପ୍ଳବୀ ଓ ରାଜନୈତିକ ଲେଖାକୁ ପଢୁଥିଲେ

ଭଗତ ସିଂହଙ୍କ ମୂଳ ଲେଖାର ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦ

> **“ତାଙ୍କ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରଭାବରେ ମୁଁ ମୋ ଜୀବନକୁ ସ୍ୱାଧୀନତାର କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବାକୁ ଆକାଂକ୍ଷା କରିଥିଲି।”**
>
> Why I Am an Atheist

କାକୋରି ମାମଲାର ବିପ୍ଳବୀମାନେ, ବିଶେଷକରି ରାମ ପ୍ରସାଦ ବିସ୍ମିଲ, ତାଙ୍କ ଲେଖାରେ ସମ୍ମାନର ସହ ଆସନ୍ତି। HRAର ପୂର୍ବ ପିଢ଼ି ଓ ପରବର୍ତ୍ତୀ HSRA ମଧ୍ୟରେ ସଂଗଠନାତ୍ମକ ଏକତା ରହିଥିଲା।

CONTINUED
ପାଠକ ଭଗତ ସିଂହ: ଶିକ୍ଷା, ପ୍ରଭାବ ଓ ବିପ୍ଳବୀ ପରମ୍ପରା
Bhagat Singh the Reader: Education, Influences and Revolutionary Traditions

`Sarfaroshi Ki Tamanna` ସହ ରାମ ପ୍ରସାଦ ବିସ୍ମିଲଙ୍କ ନାମ ଲୋକପ୍ରିୟ ଭାବେ ଯୋଡ଼ାଯାଏ, କିନ୍ତୁ କବିତାଟିର ଲେଖକ **ବିସ୍ମିଲ ଅଜୀମାବାଦୀ**। ଏହା ବିପ୍ଳବୀ ସଂସ୍କୃତିର ଅଂଶ ହୋଇଥିଲା; କିନ୍ତୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଗୀତଟି ଭଗତ ସିଂହଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପ୍ରେରଣା ଥିଲା ବୋଲି କହିବା ପାଇଁ ଆମ ପାଖରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ନାହିଁ।

SIDEBAR — ସାବରକର ସହ ଲିପିବଦ୍ଧ ସମ୍ପର୍କ

ଭଗତ ସିଂହ V. D. Savarkarଙ୍କ ପୂର୍ବତନ ବିପ୍ଳବୀ ଭୂମିକା ବିଷୟରେ ଲେଖିଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ରଚନାସମ୍ପର୍କୀୟ ସାମଗ୍ରୀ ପଢ଼ିଥିବାର ପ୍ରମାଣ ମିଳେ। Government of Indiaର Ministry of Cultureର ଏକ ରେକର୍ଡ 1928ରେ ଲାହୋରରେ Savarkarଙ୍କ 1857 ବିଷୟକ ପୁସ୍ତକକୁ ଭଗତ ସିଂହ ପୁନଃମୁଦ୍ରଣ ଓ ପ୍ରଚାର କରିଥିବା କହେ। ଏଥିରୁ ସେମାନଙ୍କ ସମସ୍ତ ପରବର୍ତ୍ତୀ ରାଜନୈତିକ ଧାରଣା ଏକ ଥିଲା ବୋଲି ନିଷ୍କର୍ଷ କରିହେବ ନାହିଁ।

SOURCE/ATTRIBUTION NOTE: *Why I Am an Atheist*. Original English line: “It was through his teachings that I aspired to devote my life to the cause of freedom.”

KRAANTIDHARA TAKEAWAY

ଚିନ୍ତନର ସାହସ ପୂର୍ବରୁ ପଢ଼ିବାର ଶୃଙ୍ଖଳା ଆବଶ୍ୟକ। ଭଗତ ସିଂହଙ୍କ ଜୀବନରେ ପାଠପଢ଼ା କାର୍ଯ୍ୟରୁ ଅଲଗା ନୁହେଁ—କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଦିଗ ଦେଉଥିବା ଅଭ୍ୟାସ ଥିଲା।

ସଂଗଠକ ଭଗତ ସିଂହ: ନୌଜୱାନ ଭାରତ ସଭାରୁ HSRA ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ

Bhagat Singh the Organiser: From Naujawan Bharat Sabha to HSRA

ଏକା କରୁଥିବା ସାହସୀ କାର୍ଯ୍ୟ ଜନତାର ମନକୁ ଚମକିଦେଇପାରେ। କିନ୍ତୁ ଦୀର୍ଘ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ସଂଗଠନ ଦରକାର—ଭଗତ ସିଂହଙ୍କ ଜୀବନରେ ଏହି ଦିଗଟି ବହୁତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ।

March 1926ରେ ଲାହୋରରେ ଗଠିତ ନୌଜୱାନ ଭାରତ ସଭା (**Naujawan Bharat Sabha**)ର ସେ ମୁଖ୍ୟ ସଂଗଠକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ଏବଂ ସଚିବ ଥିଲେ। ଯୁବମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ରାଜନୈତିକ ଆଲୋଚନା, ଅଧ୍ୟୟନ, ସଚେତନତା ଓ ସଂଗଠନୀୟ କାମ ଏହି ପର୍ଯ୍ୟାୟର ମୁଖ୍ୟ ଲକ୍ଷଣ ଥିଲା।

8–9 September 1928ରେ ଦିଲ୍ଲୀର Feroz Shah Kotlaରେ ବିପ୍ଳବୀମାନଙ୍କ ବୈଠକରେ Hindustan Republican Associationର ପୁନର୍ଗଠନ ହୋଇ Hindustan Socialist Republican Association/Army (**HSRA**) ରୂପ ନେଲା। ଏହା ଭଗତ ସିଂହଙ୍କ ଏକାକୀ ନାମପରିବର୍ତ୍ତନ ନୁହେଁ; ଏକ ସାମୂହିକ ସଂଗଠନୀୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଥିଲା। ଏହି ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ସମାଜବାଦ (**Socialism**)କୁ ସଂଗଠନର ଏକ ସ୍ପଷ୍ଟ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଭାବେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଗଲା।

March 1926
ନୌଜୱାନ ଭାରତ ସଭା
ମୁଖ୍ୟ ସଂଗଠକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ଏବଂ ସଚିବ

8–9 September 1928
Feroz Shah Kotla

HRA → **HSRA**

ଏକ ସାମୂହିକ ସଂଗଠନୀୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ

ଐତିହାସିକ ସ୍ରୋତରେ "Hindustan Socialist Republican Association" ଓ "Hindustan Socialist Republican Army"—ଦୁଇଟି ରୂପ ମିଳେ।

ଏହି ପରିବର୍ତ୍ତନକୁ କେବଳ ନାମ ବଦଳ ଭାବେ ଦେଖିଲେ ମୂଳ କଥାଟିକୁ ଆମେ ହରାଇଦେବା। ଲକ୍ଷ୍ୟ ଆହୁରି ବିସ୍ତୃତ ହେଉଥିଲା—ବିଦେଶୀ ଶାସନରୁ ମୁକ୍ତି ସହିତ ସାମାଜିକ ଓ ଆର୍ଥିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ କେମିତି ପରିବର୍ତ୍ତନ କରାଯିବ, ସେହି ପ୍ରଶ୍ନ ଆଗକୁ ଆସୁଥିଲା।

CONTINUED
ସଂଗଠକ ଭଗତ ସିଂହ: ନୌଜୱାନ ଭାରତ ସଭାରୁ HSRA ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
Bhagat Singh the Organiser: From Naujawan Bharat Sabha to HSRA

ଭଗତ ସିଂହଙ୍କ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଲେଖାରେ ଏହା ଆହୁରି ସ୍ପଷ୍ଟ ହୁଏ: ଶ୍ରମିକ ଓ କୃଷକଙ୍କ ସଂଗଠନ, ରାଜନୈତିକ ଶିକ୍ଷା, ଅଧ୍ୟୟନ ଓ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ସଂଗଠିତ କାମକୁ ସେ ବିପ୍ଲବୀ ପ୍ରକ୍ରିୟାର କେନ୍ଦ୍ରରେ ରଖିଥିଲେ।

FACT BOX — ନାମ ସମ୍ପର୍କୀୟ ଟିପ୍ପଣୀ
ଐତିହାସିକ ସ୍ରୋତରେ “Hindustan Socialist Republican Association” ଓ “Hindustan Socialist Republican Army”—ଦୁଇଟି ରୂପ ମିଳେ। ଏହି ପୁସ୍ତକରେ ପ୍ରଥମେ ଦୁଇଟିକୁ ଉଲ୍ଲେଖ କରି ପରେ **HSRA** ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇଛି।

KRAANTIDHARA TAKEAWAY
ଖାଲି ରୋଷ (anger/aggression) ଲୋକଙ୍କୁ ଏକଠା କରିପାରେ; କିନ୍ତୁ ଦୀର୍ଘସ୍ଥାୟୀ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ଧାରଣା, ଶୃଙ୍ଖଳା, ଶିକ୍ଷା ଓ ସଂଗଠନ ଦରକାର।

ଲାଲା ଲଜପତ ରାୟ ଓ ସଣ୍ଡର୍ସ ଘଟଣା

Lala Lajpat Rai and the Saunders Episode

1928ରେ Simon Commission ବିରୋଧରେ ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରତିବାଦ ହୋଇଥିଲା। Commissionରେ କୌଣସି ଭାରତୀୟ ସଦସ୍ୟ ନଥିବା ଏହି ବିରୋଧର ଏକ ମୁଖ୍ୟ କାରଣ ଥିଲା। 30 October 1928ରେ ଲାହୋରରେ ଲାଲା ଲଜପତ ରାୟ ଏକ ପ୍ରତିବାଦର ନେତୃତ୍ୱ କଲେ। ପୋଲିସର ଲାଠିଚାର୍ଜରେ ସେ ଆହତ ହେଲେ; 17 November 1928ରେ ତାଙ୍କର ଦେହାନ୍ତ ହେଲା।

ଲାଲା ଲଜପତ ରାୟଙ୍କ ଦେହାନ୍ତ ଯୁବ ବିପ୍ଳବୀମାନଙ୍କୁ ଗଭୀର ଭାବେ ଆଘାତ କଲା। ଭଗତ ସିଂହ ଓ ତାଙ୍କ ସହଯୋଗୀମାନେ ପୋଲିସ ଅଧିକାରୀ James A. Scottକୁ ଏହା ପାଇଁ ଦାୟୀ ମନେ କରି, ତାଙ୍କ ବିରୋଧରେ ପ୍ରତିଶୋଧମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟର ଯୋଜନା କଲେ। 17 December 1928ରେ ଯୋଜନାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲେ Scott; କିନ୍ତୁ ଭୁଲ୍ ପରିଚୟର କାରଣରୁ ପୋଲିସ ଅଧିକାରୀ John Saunders ହତ୍ୟା ହେଲେ।

ଏହି ଘଟଣାକୁ କେବଳ ସାହସର ଏକ ରୋମାଞ୍ଚକର କାହାଣୀ କରି ପଢ଼ିଲେ ଇତିହାସ ଅଧୂରା ରହିଯାଏ। ଏହା ଥିଲା ପ୍ରତିଶୋଧରୁ ଜନ୍ମ ନେଇଥିବା ରାଜନୈତିକ ହିଂସା—ଏବଂ ଯାହାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଇଥିଲା, ସେ ବ୍ୟକ୍ତି ପରିବର୍ତ୍ତେ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ପୋଲିସ ଅଧିକାରୀ ହତ୍ୟା ହେଲେ।

ଭଗତ ସିଂହଙ୍କ ଜୀବନରେ ସାହସର ଅର୍ଥ ଏଠାରେ ଥମିନଥିଲା। ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ସେହି ସାହସ ଗିରଫ, ଜେଲ୍, ଅନଶନ, ଲେଖାଲେଖି ଏବଂ ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟର ପରିଣାମକୁ ସାମ୍ନା କରିବାରେ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଗଲା।

30 Oct 1928
ପ୍ରତିବାଦ ଓ ଲାଠିଚାର୍ଜ

17 Nov 1928
ଲାଲା ଲଜପତ ରାୟଙ୍କ ଦେହାନ୍ତ

17 Dec 1928
John Saunders ହତ୍ୟା

ଯୋଜନାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲେ Scott

ଭୁଲ୍ ପରିଚୟର କାରଣରୁ ପୋଲିସ ଅଧିକାରୀ John Saunders ହତ୍ୟା ହେଲେ

କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ବିଧାନସଭା ବୋମା ଘଟଣା: କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ଘୋଷିତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ

Central Legislative Assembly Bombing: Action and Stated Purpose

8 April 1929ରେ ଭଗତ ସିଂହ ଓ ବଟୁକେଶ୍ୱର ଦତ୍ତ ଦିଲ୍ଲୀର Central Legislative Assemblyରେ ବୋମା ଫିଙ୍ଗିଥିଲେ। ସେମାନେ ଘଟଣାସ୍ଥଳ ଛାଡ଼ି ପଳାଇନଥିଲେ; ସେଠାରେ ରହି ଗିରଫ ହେଲେ। ପରବର୍ତ୍ତୀ ଆଦାଲତୀ ବକ୍ତବ୍ୟରେ ସେମାନେ ବୋମା ଫିଙ୍ଗିଥିବା କଥା ଅସ୍ୱୀକାର କରିନଥିଲେ।

ଏହି ଘଟଣାକୁ ବୁଝିବା ପାଇଁ ଦୁଇଟି ସ୍ତରକୁ ଅଲଗା ରଖିବା ଦରକାର—**କଣ ଘଟିଲା**, ଏବଂ **ସେମାନେ କାହିଁକି କରିଥିଲେ ବୋଲି କହିଲେ**।

ତଥ୍ୟ ହେଉଛି: ବୋମା ଫିଙ୍ଗାଯାଇଥିଲା।
ତାଙ୍କ ଯୁକ୍ତ ବକ୍ତବ୍ୟରେ ସେମାନେ ଏହାକୁ କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ହତ୍ୟା କରିବାର ଚେଷ୍ଟା ନୁହେଁ, ଏକ ରାଜନୈତିକ ସତର୍କବାଣୀ ଭାବେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିଥିଲେ। ସେମାନଙ୍କ ବକ୍ତବ୍ୟରେ Trade Disputes Bill, ଶ୍ରମିକ ଆନ୍ଦୋଳନ ଉପରେ ଦମନ ଓ ଉପନିବେଶୀ ବିଧାନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରତି ଅସନ୍ତୋଷ ମୁଖ୍ୟ ପରିପ୍ରେକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା।

ସେମାନେ ପଳାଇନଥିବା ଘଟଣା ପରବର୍ତ୍ତୀ ରାଜନୈତିକ ଯୁକ୍ତିର ଅଂଶ ହେଲା। ଏବେ ଲଢ଼େଇର ମଞ୍ଚ ରାସ୍ତାଠାରୁ ଆଦାଲତ ଓ ଜେଲ୍‌କୁ ସରିଲା।

CONTINUED

କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ବିଧାନସଭା ବୋମା ଘଟଣା: କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ଘୋଷିତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ

Central Legislative Assembly Bombing: Action and Stated Purpose

8 April 1929

HSRA Assembly leaflet

“ବଧିରଙ୍କୁ ଶୁଣାଇବାକୁ ହେଲେ, ସ୍ୱର ଉଚ୍ଚ ହେବା ଦରକାର।”

“It takes a loud voice to make the deaf hear.”

HSRA Assembly leaflet, 8 April 1929
the leaflet attributes the line to Auguste Vaillant.

ତଥ୍ୟ ବନାମ ଘୋଷିତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ

ତଥ୍ୟ:
ବୋମା ଫିଙ୍ଗାଯାଇଥିଲା ଏବଂ ସେମାନେ ଗିରଫ ହେଲେ।

ତାଙ୍କ ଦାବି:
ଏହା ବ୍ୟକ୍ତିହତ୍ୟା ନୁହେଁ, ରାଜନୈତିକ ସତର୍କବାଣୀ ପାଇଁ ଥିଲା।

6 June 1929ରେ Asaf Ali ଆଦାଲତରେ ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ଯୁକ୍ତ ବକ୍ତବ୍ୟ ପଢ଼ିଥିଲେ

> This is not presented here as an original Bhagat Singh quotation or as a Bhagavad Gita quotation.

> **SOURCE/ATTRIBUTION NOTE:** Joint Statement, Assembly Bomb Case; read in court on 6 June 1929.

କାରାଗାରର ଲଢ଼େଇ: ଅନଶନ ଓ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀଙ୍କ ଦାବି

The Prison Struggle: Hunger Strike and Political-Prisoner Demands

ଜେଲ୍ ପରିସର ଭିତରେ ଭଗତ ସିଂହଙ୍କ ଲଢ଼େଇ ଥମିଲା ନାହିଁ; ତାହାର ରୂପ ବଦଳିଗଲା।

ତାଙ୍କ ନିଜ 17 June 1929ର ପତ୍ର ଅନୁସାରେ, ସେ **15 June 1929 ସକାଳରୁ** ଅନଶନ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ। ବଟୁକେଶ୍ୱର ଦତ୍ତଙ୍କ 17 June ନୋଟିସର ସରକାରୀ ପୁନରୁତ୍ପାଦନ ତାଙ୍କ ଅନଶନର ଆରମ୍ଭକୁ **14 June** କହେ। ତେଣୁ ଦୁଇଜଣଙ୍କୁ ଏକେ ତାରିଖରୁ ଅନଶନକାରୀ ଭାବେ ଦେଖାଇବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ।

ସେମାନଙ୍କ ଦାବି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସୁବିଧା ପାଇଁ ମାତ୍ର ନଥିଲା। ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀ (**Political Prisoner**)ମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଭଲ ଖାଦ୍ୟ, ଅପମାନଜନକ କଠିନ ଶ୍ରମରୁ ମୁକ୍ତି, ପୁସ୍ତକ ଓ ଲେଖାଲେଖି ସାମଗ୍ରୀ, ଦୈନିକ ସମ୍ବାଦପତ୍ର, ପୋଷାକ ଓ ପରିଷ୍କାରତା ସୁବିଧା, ଏବଂ ଜୋରଜବରଦସ୍ତିରେ ଖୁଆଇବାର ନିଷ୍ଠୁର ପ୍ରକ୍ରିୟା ବନ୍ଦ କରିବା—ଏସବୁ ଦାବି ତାଙ୍କ ପତ୍ରରେ ଥିଲା।

ଏହା ସାହସର ଅନ୍ୟ ରୂପ ଥିଲା: ହାତରେ ଅସ୍ତ୍ର ନୁହେଁ, ନିଜ ଦେହକୁ ପ୍ରତିବାଦର ମାଧ୍ୟମ କରିବା; କେବଳ ନିଜ ପାଇଁ ନୁହେଁ, ସହବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଲଢ଼ିବା।

ଯତୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଦାସ 13 July 1929ରୁ ଅନଶନ ଆରମ୍ଭ କରି 13 Septemberରେ 63 ଦିନ ପରେ ତାଙ୍କ ଦେହାନ୍ତ ହେଲା। ଭଗତ ସିଂହ ଓ ସହଯୋଗୀମାନଙ୍କ ଅନଶନ 2 Septemberରେ ଅସ୍ଥାୟୀ ଭାବେ ସ୍ଥଗିତ ହେଲା, 4 Septemberରେ ପୁଣି ଆରମ୍ଭ ହେଲା ଏବଂ 4 October 1929ରେ ସମାପ୍ତ ହେଲା।

CONTINUED

କାରାଗାରର ଲଢ଼େଇ: ଅନଶନ ଓ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀଙ୍କ ଦାବି

The Prison Struggle: Hunger Strike and Political-Prisoner Demands

14 June 1929
ବଟୁକେଶ୍ୱର ଦତ୍ତଙ୍କ
ଅନଶନର ଆରମ୍ଭ

15 June 1929
ଭଗତ ସିଂହ
ଅନଶନ ଆରମ୍ଭ

- **15 Jun** — **ଭଗତ ସିଂହଙ୍କ ଅନଶନ ଆରମ୍ଭ**
- **13 Jul** — **ଯତୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଦାସଙ୍କ ଅନଶନ ଆରମ୍ଭ**
- **2 Sep** — **ଅସ୍ଥାୟୀ ସ୍ଥଗିତ**
- **4 Sep** — **ପୁନରାରମ୍ଭ**
- **13 Sep** — **ଯତୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଦାସଙ୍କ ଦେହାନ୍ତ**
- **4 Oct** — **1929ର ଅନଶନ ପର୍ଯ୍ୟାୟର ସମାପ୍ତି**

13 July 1929ରୁ ଅନଶନ ଆରମ୍ଭ କରି 13 Septemberରେ 63 ଦିନ ପରେ ତାଙ୍କ ଦେହାନ୍ତ ହେଲା।

> **EDITORIAL NOTE:** "116 ଦିନ ଅବିରତ ଅନଶନ" ବୋଲି ଏହି ପୁସ୍ତକ ଲେଖୁନାହିଁ; ସ୍ରୋତରେ ଗଣନା ଓ ବିରତି ସମ୍ପର୍କୀୟ ଭିନ୍ନତା ରହିଛି।

ଲେଖକ ଭଗତ ସିଂହ: କାରାଗାରରୁ ଚିନ୍ତାଧାରାର ଜଗତ

Bhagat Singh the Writer: A World of Ideas from Prison

ଆମେ ଭଗତ ସିଂହଙ୍କ ଛବି ଅନେକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରେ ଦେଖୁ। କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ସ୍ୱରକୁ ଶୁଣିବାକୁ ହେଲେ—ତାଙ୍କ ଲେଖା ପଢ଼ିବାକୁ ହେବ।

ଜେଲ୍ ତାଙ୍କ ଚିନ୍ତାଧାରାକୁ ବନ୍ଦୀ କରିପାରିଲା ନାହିଁ। Assembly Bomb Caseର ଯୁକ୍ତ ବକ୍ତବ୍ୟ, 24 June 1929ର ଅନଶନକାରୀମାନଙ୍କ ଦାବି, 19 October 1929ର ଛାତ୍ର ସନ୍ଦେଶ, "Long Live Revolution" ବ୍ୟାଖ୍ୟା, *Why I Am an Atheist*, ଏବଂ *To Young Political Workers*—ଏହି ଲେଖାଗୁଡ଼ିକ ଦେଖାଏ ଯେ ସେ କେବଳ କାର୍ଯ୍ୟକର୍ତ୍ତା ନୁହେଁ, ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟର ଅର୍ଥ ନେଇ ଭାବୁଥିବା ଜଣେ ଚିନ୍ତକ ମଧ୍ୟ ଥିଲେ।

ଯୁବମାନଙ୍କ ପାଇଁ ତାଙ୍କ ସନ୍ଦେଶରେ ଏକ ଲକ୍ଷଣୀୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖାଯାଏ। 1929ର ଛାତ୍ର ସନ୍ଦେଶରେ ସେ ଓ ବଟୁକେଶ୍ୱର ଦତ୍ତ ଲେଖିଥିଲେ ଯେ ସେ ସମୟରେ ଯୁବମାନଙ୍କୁ କେବଳ ପିସ୍ତଲ ଓ ବୋମା ନେବାକୁ କୁହିବା ଯୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ; ଯୁବମାନଙ୍କ ସାମ୍ନାରେ ତାଠାରୁ ବଡ଼ କାମ ଅଛି—ଦେଶର ଦୂରସ୍ଥ ଅଞ୍ଚଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସନ୍ଦେଶ ପହଞ୍ଚାଇବା ଏବଂ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କୁ ସଚେତନ କରିବା।

1931ର *To Young Political Workers*ରେ ସେ study circles, ରାଜନୈତିକ ଶିକ୍ଷା, ପ୍ରକାଶନ, କୃଷକ ଓ ଶ୍ରମିକଙ୍କ ସଂଗଠନ ଉପରେ ଜୋର ଦେଇଥିଲେ।

ଅର୍ଥାତ୍ ତାଙ୍କ ପାଇଁ "ବିପ୍ଳବୀ" ହେବା କେବଳ ଉତ୍ସାହୀ ହେବା ନୁହେଁ। ପଢ଼ିବା, ବୁଝିବା, ଯୁକ୍ତି ଗଢ଼ିବା, ଲୋକଙ୍କ ସହ କାମ କରିବା—ଏସବୁ ମଧ୍ୟ ବିପ୍ଳବୀ ଜୀବନର ଅଂଶ ଥିଲା।

KRAANTIDHARA TAKEAWAY

କେବଳ ରୋଷ (anger/aggression) ତୁମକୁ ପ୍ରତିକ୍ରିୟାଶୀଳ କରିପାରେ; କିନ୍ତୁ ଅଧ୍ୟୟନ, ପ୍ରମାଣ ଓ ସଂଗଠନ ସେହି ରୋଷକୁ ଦିଗ ଦେଖେଇପାରେ।

FACT BOX — ତାଙ୍କ ନିଜ ଶବ୍ଦରେ ମିଳୁଥିବା ମୁଖ୍ୟ ସ୍ରୋତ

Joint Statement · Hunger-strikers' Demands · Punjab Students' Conference Message · Long Live Revolution · Why I Am an Atheist · To Young Political Workers

ନାସ୍ତିକତା, ଯୁକ୍ତିବାଦ ଓ ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକତା ବିରୋଧୀ ଚିନ୍ତା

Atheism, Rationalism and Anti-Communal Thought

Why I Am an Atheist ଭଗତ ସିଂହଙ୍କୁ ବୁଝିବାରେ ଏକ ଅସାଧାରଣ ଜାଣ୍ଟା। ଏଠାରେ ସେ କାହାକୁ ତାଙ୍କ ଭଳି ହେବାକୁ କୁହୁନାହାନ୍ତି; ବରଂ ନିଜେ କେମିତି ବିଶ୍ୱାସରୁ ପ୍ରଶ୍ନ, ପଢ଼ା ଓ ତର୍କର ମାଧ୍ୟମରେ ଅନ୍ୟ ଏକ ନିଷ୍କର୍ଷକୁ ପହଞ୍ଚିଲେ, ସେଥିକୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରନ୍ତି।

5–6 October 1930ରେ ଜେଲ୍ ଭିତରେ ଲେଖାଯାଇଥିବା ଏହି ରଚନାରେ ସେ ନିଜ ଶୈଶବର ଧାର୍ମିକ ପରିବେଶ ଓ ପରେ ବଦଳିଥିବା ବିଶ୍ୱାସର କଥା କହିଛନ୍ତି। ତାଙ୍କ ପାଇଁ ନାସ୍ତିକତା (**Atheism**) ହଠାତ୍ ଅଭିମାନର ଫଳ ନୁହେଁ ବୋଲି ସେ ନିଜେ ଯୁକ୍ତି ଦେଇଛନ୍ତି।

ଏଠାରେ ସବୁଠୁ ଯୁବ-ସମ୍ପର୍କିତ ପାଠ ନାସ୍ତିକତା କିମ୍ବା ଆସ୍ତିକତାର "ଠିକ୍ ଉତ୍ତର" ନୁହେଁ। ପାଠ ହେଉଛି—କୌଣସି ମହାନ ବ୍ୟକ୍ତି, ପରମ୍ପରା କିମ୍ବା ପ୍ରଚଳିତ ବିଶ୍ୱାସକୁ ପ୍ରଶ୍ନରୁ ଉପରେ ରଖିଦିଅନ୍ତୁ ନାହିଁ। ଯୁକ୍ତିବାଦ (**Rationalism**)ର ଅର୍ଥ ସବୁକିଛିକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରିବା ନୁହେଁ; ପ୍ରମାଣ, ତର୍କ ଓ ଚିନ୍ତାର ମାଧ୍ୟମରେ ବିଶ୍ୱାସକୁ ପରୀକ୍ଷା କରିବା।

ତାଙ୍କ ଚିନ୍ତାର ଆଉ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଦିଗ ଥିଲା ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକତା ବିରୋଧ। 1928ର *Religion and Our Freedom Struggle* ରେ ଧର୍ମକୁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବିଷୟ ଭାବେ ଦେଖି ରାଜନୀତିରୁ ତାହାକୁ ଅଲଗା ରଖିବାର ଧାରଣା ସମର୍ଥନ କରାଯାଇଛି, ଯାହା ଭିନ୍ନ ଧର୍ମର ଲୋକଙ୍କୁ ଏକାସାଙ୍ଗେ ରାଜନୈତିକ କାମ କରିବାର ସ୍ଥାନ ଦେଏ। ଏହାକୁ ଆଜିର ଦଳୀୟ ରାଜନୀତିରେ ଟାଣି ନେବା ଉଚିତ୍ ନୁହେଁ; ତାଙ୍କ ସମୟର ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ଭେଦବୁଦ୍ଧି ପ୍ରତି ତାଙ୍କ ଅସନ୍ତୋଷ ଭାବେ ପଢ଼ିବା ଦରକାର।

> **QUOTE — ଭଗତ ସିଂହଙ୍କ ମୂଳ ଲେଖାର ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦ**
> "ସମାଲୋଚନା ଓ ସ୍ୱାଧୀନ ଚିନ୍ତନ—ଜଣେ ବିପ୍ଳବୀଙ୍କ ଦୁଇଟି ଅବିଭାଜ୍ୟ ଗୁଣ।"

> **SOURCE/ATTRIBUTION NOTE:** *Why I Am an Atheist*. The 1931 *The People* text uses the wording "Criticism and independent thinking are the two indispensable qualities of a revolutionary." Some later transcriptions render this more strongly as "Merciless criticism...".

> **KRAANTIDHARA TAKEAWAY**
> କାହାକୁ ପ୍ରଶ୍ନ କରିବାର ଅର୍ଥ ସେହି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଘୃଣା କରିବା ନୁହେଁ। ପ୍ରଶ୍ନର ଅର୍ଥ—ପ୍ରମାଣ ଚାହିବା, ଯୁକ୍ତି ଯାଞ୍ଚ କରିବା ଓ ନିଜ ମତକୁ ମଧ୍ୟ ପୁନଃପରୀକ୍ଷା କରିବା। ଏବଂ ମତଭେଦ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଧର୍ମୀୟ ପରିଚୟରେ ଶତ୍ରୁ ଭାବେ ବାଣ୍ଟି ନଦେବା।

ବିପ୍ଲବର ଅର୍ଥ: ସାମାଜିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ, ଶ୍ରମିକ ଓ କୃଷକ

The Meaning of Revolution: Social Change, Workers and Peasants

“ବିପ୍ଲବ”—ଏହି ଶବ୍ଦଟି ଭଗତ ସିଂହଙ୍କ ନାମ ସହ ସବୁଠୁ ବେଶି ଯୋଡ଼ାଯାଏ। କିନ୍ତୁ ସେ ନିଜେ ଏହାର ଅର୍ଥ କଣ କହିଥିଲେ?

Assembly Bomb Caseର ବକ୍ତବ୍ୟରେ ସେ ଓ ବଟୁକେଶ୍ୱର ଦତ୍ତ କହିଥିଲେ ଯେ ବିପ୍ଲବ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ ଭାବେ ରକ୍ତପାତ ନୁହେଁ, ଏବଂ ଏହା “ବୋମା ଓ ପିସ୍ତଲର ପୂଜା” ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ। ସେହି ବକ୍ତବ୍ୟରେ ଅନ୍ୟାୟପୂର୍ଣ୍ଣ ସମାଜ ବ୍ୟବସ୍ଥା, ଶ୍ରମିକଙ୍କ ଶୋଷଣ, କୃଷକଙ୍କ ଦୁରବସ୍ଥା ଓ ସମାଜକୁ ସମାଜବାଦୀ ଆଧାରରେ ପୁନର୍ଗଠନ କରିବାର କଥା ଥିଲା।

24 December 1929ର “Long Live Revolution” ବ୍ୟାଖ୍ୟାରେ ସେମାନେ ସ୍ପଷ୍ଟ କରିଥିଲେ ଯେ “Inquilab Zindabad” ସ୍ଲୋଗାନର ଉତ୍ପତ୍ତିକର୍ତ୍ତା ସେମାନେ ନୁହନ୍ତି। ସେମାନଙ୍କ ବ୍ୟାଖ୍ୟାରେ ବିପ୍ଲବ ଥିଲା “ଭଲ ପାଇଁ ପରିବର୍ତ୍ତନ”ର ଜୀବନ୍ତ ଆକାଂକ୍ଷା।

19 October 1929ର ଛାତ୍ର ସନ୍ଦେଶରେ ସେମାନେ ଯୁବମାନଙ୍କୁ କେବଳ ପିସ୍ତଲ ଓ ବୋମା ଦିଗକୁ ନୁହେଁ, ଦେଶର ଦୂରସ୍ଥ କୋଣକୁ ସନ୍ଦେଶ ପହଞ୍ଚାଇବା ଓ ଶୋଷିତ ଲୋକଙ୍କୁ ସଚେତନ କରିବାର ଦାୟିତ୍ୱ ଦିଗକୁ ନେଇଗଲେ।

କେବଳ ଇଂରେଜ ଯିବା ଯଥେଷ୍ଟ ଥିଲା କି?

Was the Exit of British Rule Enough?

1931ର *To Young Political Workers* ଏହି ପ୍ରଶ୍ନରେ ଭଗତ ସିଂହଙ୍କ ପରିପକ୍ୱ ଉତ୍ତରକୁ ଅଧିକ ସ୍ପଷ୍ଟ କରେ। ସେ “socialist revolution” କଥା କହିଲେ, ରାଜନୈତିକ ବିପ୍ଲବକୁ ସମାଜବାଦୀ ପୁନର୍ଗଠନର ଆବଶ୍ୟକ ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ପଦକ୍ଷେପ ଭାବେ ରଖିଲେ, ଏବଂ ନୂତନ ସମାଜକୁ “Marxist basis” ଉପରେ ପୁନର୍ଗଠନର ଭାଷା ବ୍ୟବହାର କଲେ। ତାଙ୍କ ପାଇଁ କୃଷକ ଓ ଶ୍ରମିକ ଥିଲେ ମୁଖ୍ୟ ସାମାଜିକ ଶକ୍ତି।

ସେହି ଲେଖାରେ ସେ ଏକ ସଂଗଠିତ ରାଜନୈତିକ ଦଳ—“or rather, a communist party”—ର କଥା ମଧ୍ୟ ଲେଖିଥିଲେ। ଏହାର ଅର୍ଥ ତାଙ୍କର Communist Party of Indiaର ଔପଚାରିକ ସଦସ୍ୟତା ପ୍ରମାଣିତ ହୁଏ ନାହିଁ; ବରଂ ତାଙ୍କ ପରିପକ୍ୱ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ରାଜନୈତିକ ଦିଗ ସ୍ପଷ୍ଟ ହୁଏ।

Last Petition ରେ ଏହି ଚିନ୍ତା ଆଉ ଧାରାଳ ହୁଏ। ସେଠାରେ ଶୋଷଣକାରୀ “purely British”, “mixed British and Indian” କିମ୍ବା “purely Indian” ପୁଞ୍ଜିପତି ହେଉ—ଶୋଷଣର ମୂଳ ସ୍ୱଭାବ ବଦଳେନାହିଁ ବୋଲି ଯୁକ୍ତି ଦିଆଯାଇଛି। ଲକ୍ଷ୍ୟ ଭାବେ Socialist Republic ଓ capitalist–imperialist exploitationର ଶେଷକୁ ରଖାଯାଇଛି।

ତେଣୁ ଭଗତ ସିଂହଙ୍କ ପରିପକ୍ୱ ଚିନ୍ତାକୁ କେବଳ “ଇଂରେଜ ବିରୋଧ”ରେ ସୀମିତ କରିଦେବା ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ। ତାଙ୍କ ପାଇଁ ପ୍ରଶ୍ନ ଥିଲା—ଶାସନ କାହା ହାତରେ ଅଛି ମାତ୍ର ନୁହେଁ, ବ୍ୟବସ୍ଥା କାହା ପାଇଁ କାମ କରୁଛି।

CONTINUED

ବିପ୍ଲବର ଅର୍ଥ: ସାମାଜିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ, ଶ୍ରମିକ ଓ କୃଷକ

The Meaning of Revolution: Social Change, Workers and Peasants

ଏହା ସତ୍ୟ ଯେ ସେ ଅହିଂସାକୁ ସମସ୍ତ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଅବିଚଳ ରାଜନୈତିକ ନିୟମ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରୁନଥିଲେ। କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ପରିପକ୍ୱ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ "ସଶସ୍ତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟ ମାତ୍ର" ବୋଲି କହିବା ମଧ୍ୟ ଭୁଲ୍। 1931ରେ ସେ mere bomb-throwingକୁ କେତେକ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଅନୁପଯୋଗୀ କିମ୍ବା କ୍ଷତିକାରକ କହି ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ରାଜନୈତିକ ଶିକ୍ଷା, ଗଣସଂଗଠନ, study circles, ପ୍ରକାଶନ, ଶ୍ରମିକ ଓ କୃଷକଙ୍କ ସଂଗଠନକୁ ମୁଖ୍ୟ କାମ ଭାବେ ରଖିଥିଲେ। ସେହିପରି ସେ ନିଜକୁ pacifist ଭାବେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିନଥିଲେ।

ଭଗତ ସିଂହ ଓ ବଟୁକେଶ୍ୱର ଦତ୍ତଙ୍କ ମୂଳ ବ୍ୟାଖ୍ୟାର ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦ

> **"ବିପ୍ଲବର ଅର୍ଥ ହେଉଛି—ଭଲ ପାଇଁ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଆକାଂକ୍ଷା।"**
>
> "On the slogan of 'Long Live Revolution'," 24 December 1929

ରାଜନୈତିକ ଶିକ୍ଷା

ଗଣସଂଗଠନ

ଶ୍ରମିକ ଓ କୃଷକଙ୍କ ସଂଗଠନ

capitalist-imperialist exploitationର **ଶେଷ**

KRAANTIDHARA TAKEAWAY

ବିପ୍ଲବ ମାନେ ଅନ୍ଧ ରୋଷ ନୁହେଁ—ପ୍ରଶ୍ନ, ଅଧ୍ୟୟନ, ସଂଗଠନ ଓ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଦାୟିତ୍ୱ।

SOURCE/ATTRIBUTION NOTE: "On the slogan of 'Long Live Revolution'," 24 December 1929. This is a concise Odia rendering of the documented phrase "the longing for a change for the better."

ଭଗତ ସିଂହଙ୍କ ପରିପକ୍ୱ ଚିନ୍ତାରେ ସ୍ୱାଧୀନତାର ଅର୍ଥ କେବଳ ଶାସକଙ୍କ ଜାତୀୟତା ବଦଳିବା ନୁହେଁ; ଶୋଷଣର ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ମଧ୍ୟ ବଦଳାଇବା ଥିଲା।

ଉପରୋକ୍ତ ଦୁଇଟି ବାକ୍ୟ KRAANTIDHARAର ସମ୍ପାଦକୀୟ ସାରାଂଶ; ଭଗତ ସିଂହଙ୍କ ସରାସରି ଉଦ୍ଧୃତି ନୁହେଁ।

ମାମଲା, ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ଓ ଶେଷ ଦିନଗୁଡ଼ିକ

Trial, Death Sentence and Final Days

23 ବର୍ଷ—ଯେଉଁ ବୟସରେ ଅଧିକାଂଶ ଯୁବକ ଜୀବନର ଦିଗ ଖୋଜୁଥାନ୍ତି, ସେହି ବୟସରେ ଭଗତ ସିଂହଙ୍କ ଜୀବନ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡର ଛାୟା ମଧ୍ୟରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲା।

ସଣ୍ଡର୍ସ ହତ୍ୟା ଓ HSRAର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ସହ ଜଡ଼ିତ Lahore Conspiracy Caseରେ ଭଗତ ସିଂହଙ୍କ ବିଚାର ହେଲା। ମାମଲା ପାଇଁ ଏକ ବିଶେଷ Tribunal ଗଠନ କରାଯାଇଥିଲା। 7 October 1930ରେ ଭଗତ ସିଂହ, ସୁଖଦେବ ଥାପର ଓ ଶିବରାମ ରାଜଗୁରୁଙ୍କୁ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ଦିଆଗଲା।

ଏହି ମାମଲାର ବିଚାର ପ୍ରକ୍ରିୟା ଉପରେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଆଇନ ଇତିହାସବିଦ୍ ମାନେ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠାଇଛନ୍ତି। ଏହି ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ପୁସ୍ତକ ସେହି ଆଇନ ତର୍କର ରାୟ ଦେଉନାହିଁ; ନିଶ୍ଚିତ ତାରିଖ ଓ ଘଟଣାକୁ ମାତ୍ର ଧରୁଛି।
କିନ୍ତୁ ଏହି ପର୍ଯ୍ୟାୟର ମାନବୀୟ ଦିଗଟି ଅସାଧାରଣ। ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡର ଛାୟା ମଧ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ଲେଖା ଓ ପାଠପଢ଼ା ଥମିଲା ନାହିଁ। Why I Am an Atheist ଓ To Young Political Workersର ଭଳି ଲେଖା ଏହି ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟାୟରୁ ଆସେ। ଫାସିର ସମୟ ନିକଟ ଆସୁଥିଲା; ତଥାପି ତାଙ୍କ ଚିନ୍ତନରେ ନିଜ ଜୀବନଠାରୁ ବଡ଼ ପ୍ରଶ୍ନ—ସ୍ୱାଧୀନତା, ମାନବମୁକ୍ତି, ଶୋଷଣ, ଯୁବମାନଙ୍କ ଦାୟିତ୍ୱ—ରହିଥିଲା।

23 March 1931ରେ ଲାହୋର ସେଣ୍ଟ୍ରାଲ୍ ଜେଲରେ ଭଗତ ସିଂହ, ରାଜଗୁରୁ ଓ ସୁଖଦେବଙ୍କୁ ଫାସି ଦିଆଗଲା।
ସାହସ କେବଳ ମୃତ୍ୟୁକୁ ଭୟ ନକରିବା ନୁହେଁ। ନିଜ ଧାରଣାକୁ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପରୀକ୍ଷା କରିବା, ଲେଖିବା, ଶିଖିବା ଓ ନିଜ ପସନ୍ଦର ପରିଣାମକୁ ସାମ୍ନା କରିବା—ତାଙ୍କ ଜୀବନର ଶେଷ ଅଧ୍ୟାୟ ଏହି ଅର୍ଥରେ ମଧ୍ୟ ପଢ଼ାଯାଇପାରେ।

CONTINUED

ମାମଲା, ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ଓ ଶେଷ ଦିନଗୁଡ଼ିକ

Trial, Death Sentence and Final Days

ଏକ ବିଶେଷ Tribunal ଗଠନ କରାଯାଇଥିଲା

7 Oct 1930

ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ

23 Mar 1931

ଫାସି

ଲାହୋର ସେଣ୍ଟ୍ରାଲ୍ ଜେଲରେ ଭଗତ ସିଂହ, ରାଜଗୁରୁ ଓ ସୁଖଦେବଙ୍କୁ ଫାସି ଦିଆଗଲା

ଶେଷ ମୁହୂର୍ତ୍ତ: ପରବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ମୃତିବର୍ଣ୍ଣନରେ ଭଗତ ସିଂହ

Final Hours: Bhagat Singh in Later Recollections

ଭଗତ ସିଂହଙ୍କ ଶେଷ କିଛି ଘଣ୍ଟାକୁ ନେଇ ଅନେକ କାହାଣୀ ପ୍ରଚଳିତ। ସେଗୁଡ଼ିକର ତଥ୍ୟ ସମକାଳୀନ ଜେଲ୍ ରେକର୍ଡରେ ନିଶ୍ଚିତ ନୁହେଁ। ତେଣୁ “ଘଟିଥିଲା” ଓ “ପରେ ସ୍ମୃତିରେ କୁହାଯାଇଛି”—ଏହି ଦୁଇଟିକୁ ଅଲଗା ରଖିବା ଆବଶ୍ୟକ।

ପ୍ରାଣ ନାଥ ମେହେତାଙ୍କ ସହ ଜଡ଼ିତ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜୀବନୀମୂଳକ ବର୍ଣ୍ଣନା ଓ ବିପ୍ଳବୀ ମନ୍ମଥ ନାଥ ଗୁପ୍ତାଙ୍କ ନାମରେ ପ୍ରଚଳିତ ସ୍ମୃତିରେ ଭଗତ ସିଂହଙ୍କୁ ଶେଷ ସମୟରେ Lenin କିମ୍ବା Lenin ସମ୍ପର୍କୀୟ ପୁସ୍ତକ ପଢୁଥିବା କୁହାଯାଏ।

ଏହି ଦୃଶ୍ୟର ସତ୍ୟତାକୁ ଆମେ ଅଧିକୃତ ଜେଲ୍ ଟ୍ରାନ୍ସକ୍ରିପ୍ଟରେ ପ୍ରମାଣିତ କରିପାରୁନାହୁଁ। କିନ୍ତୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ବିପ୍ଳବୀ ସ୍ମୃତିରେ ଏହା ତାଙ୍କ ଶେଷ ମୁହୂର୍ତ୍ତର ଏକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଚିତ୍ର ହୋଇ ରହିଛି।

> **QUOTE — ପରବର୍ତ୍ତୀ ବିପ୍ଳବୀ ସ୍ମୃତିବର୍ଣ୍ଣନ ଆଧାରିତ; ଅଧିକୃତ ଜେଲ୍ ଟ୍ରାନ୍ସକ୍ରିପ୍ଟ ନୁହେଁ**
> “ଟିକିଏ ଅପେକ୍ଷା କରନ୍ତୁ…! ଜଣେ ବିପ୍ଳବୀ ଆଉ ଜଣେ ବିପ୍ଳବୀ ସହ କଥା ହେଉଛି।”

“Wait a while. A revolutionary is talking to another revolutionary.”

ଏହାକୁ ତାଙ୍କ “ପ୍ରମାଣିତ ଶେଷ କଥା” ବୋଲି ଏହି ପୁସ୍ତକ ଘୋଷଣା କରୁନାହିଁ।

ନିଶ୍ଚିତ ତଥ୍ୟ ହେଉଛି: **23 March 1931ରେ, 23 ବର୍ଷ ବୟସରେ, ଭଗତ ସିଂହ, ସୁଖଦେବ ଓ ରାଜଗୁରୁଙ୍କୁ ଲାହୋର ସେଣ୍ଟ୍ରାଲ୍ ଜେଲରେ ଫାସି ଦିଆଗଲା।**

ତାଙ୍କ ଶେଷ ମୁହୂର୍ତ୍ତକୁ ନାଟକୀୟ କରିବା ପାଇଁ ଆମକୁ ଅପ୍ରମାଣିତ ଗୀତ କିମ୍ବା କଳ୍ପିତ ସମ୍ବାଦର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ। ତାଙ୍କ ନିଜ ଜୀବନ, ଲେଖା ଓ ବୟସ ହିଁ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଭାବେ ଗଭୀର।

> **EDITORIAL EXCLUSION:** `Mera Rang De Basanti Chola` ଗାଇଥିବା, ଫାସିର ଦଉଡିକୁ ଚୁମ୍ବନ କରିଥିବା କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ ନାଟକୀୟ ଦୃଶ୍ୟକୁ ଏହି ପୁସ୍ତକ ଯାଞ୍ଚିତ ତଥ୍ୟ ଭାବେ ଦେଉନାହିଁ।

ଶହୀଦତ୍ୱ ପରେ: ଉତ୍ତରାଧିକାର, ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରତିଧ୍ୱନି ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱରାଜ୍

After Martyrdom: Legacy, an Odisha Echo and Purna Swaraj

ଭଗତ ସିଂହଙ୍କ ଶହୀଦତା ପରେ ତାଙ୍କ ଛବି ଭାରତୀୟ ସ୍ମୃତିରେ ବହୁତ ଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପହଞ୍ଚିଲା। 23 ମାର୍ଚ୍ଚକୁ ଆଜି ଭଗତ ସିଂହ, ରାଜଗୁରୁ ଓ ସୁଖଦେବଙ୍କ ଶହୀଦ ଦିବସ ଭାବେ ସ୍ମରଣ କରାଯାଏ।

କିନ୍ତୁ ଭଗତ ସିଂହଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରିବାର ସବୁଠୁ ଗଭୀର ଉପାୟ କଣ? କେବଳ ତାଙ୍କ ଛବି କିମ୍ବା ଚଳଚିତ୍ର ଦେଖିବା? ସ୍ଲୋଗାନ୍ କହିବା? ନା ତାଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକୁ ପଢ଼ିବା?

ତାଙ୍କ ଲେଖା ଆଜିର ଯୁବପିଢ଼ି ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ସହଜ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ପୁସ୍ତକ ନୁହେଁ। ତାଙ୍କ ସମୟ, ପରିସ୍ଥିତି ଓ ପଦ୍ଧତି ଆଜିର ସମୟରୁ ଭିନ୍ନ। କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ଚିନ୍ତାଧାରାର କିଛି ପ୍ରଶ୍ନ ଆଜି ମଧ୍ୟ ପଢ଼ିବାଯୋଗ୍ୟ—ଆମେ କାହିଁକି କୌଣସି କଥାକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରୁ? ଅନ୍ୟାୟ କାହାକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରୁଛି? ରୋଷ ପରେ ଆମର ପ୍ରସ୍ତୁତି କଣ? ଜ୍ଞାନ, ପ୍ରମାଣ, ସଂଗଠନ ଓ ଦାୟିତ୍ୱ ବିନା ପରିବର୍ତ୍ତନ କେତେ ଦୂର ଯାଇପାରିବ?

KRAANTIDHARA TAKEAWAY — ଆଜିର ଯୁବପିଢ଼ି କଣ ପଢ଼ିପାରେ?

- ପ୍ରଶ୍ନ କର—କିନ୍ତୁ ପ୍ରମାଣ ସହ।
- ପଢ଼—କିନ୍ତୁ କେବଳ ନିଜ ମତକୁ ସମର୍ଥନ କରୁଥିବା କଥା ନୁହେଁ।
- ଅନ୍ୟାୟକୁ ଦେଖ—କିନ୍ତୁ କାହା ଉପରେ ତାହାର ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ୁଛି, ସେଥିକୁ ବୁଝ।
- ଏକାକୀ ରୋଷରୁ ଆଗକୁ ବଢ଼—ସଂଗଠନ, ସେବା ଓ ଦାୟିତ୍ୱର ଦିଗକୁ।
- ସ୍ୱାଧୀନତାକୁ କେବଳ ଅଧିକାର ଭାବେ ନୁହେଁ, ଅନ୍ୟଙ୍କ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଓ ନ୍ୟାୟ ସହ ଜଡ଼ିଥିବା ଦାୟିତ୍ୱ ଭାବେ ମଧ୍ୟ ଦେଖ।

ଏହା Bhagat Singhଙ୍କ ସିଧାସଳଖ ଉଦ୍ଧୃତି ନୁହେଁ; ତାଙ୍କ ଲେଖାରୁ KRAANTIDHARAର ଯୁବ-କେନ୍ଦ୍ରିକ ସମ୍ପାଦକୀୟ ସାରାଂଶ।

ଓଡ଼ିଶାର ସମକାଳୀନ ପ୍ରତିଧ୍ୱନି ମଧ୍ୟ ମିଳେ। Odisha State Archivesର ଏକ ଐତିହାସିକ ପ୍ରକାଶନ ଅନୁସାରେ, କବି ଓ ଜାତୀୟତାବାଦୀ **କୁନ୍ତଳା କୁମାରୀ ସାବତ** “Tribute to Bhagat Singh” ଲେଖିଥିଲେ, ଯାହା 1931ର Karachi Congressରେ ପ୍ରତିନିଧିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବଣ୍ଟନ ହୋଇଥିଲା।

ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱରାଜ୍: ସେତେବେଳେ, ଭଗତ ସିଂହଙ୍କ ପରିପକ୍ୱ ଦୃଷ୍ଟିରେ, ଓ ଆଜି

Purna Swaraj: 1930, Bhagat Singh’s Mature Programme, and Today

CONTINUED
ଶହୀଦତ୍ୱ ପରେ: ଉତ୍ତରାଧିକାର, ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରତିଧ୍ୱନି ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱରାଜ୍
After Martyrdom: Legacy, an Odisha Echo and Purna Swaraj

1. Congress, 1930 — ପୂର୍ଣ୍ଣ ରାଜନୈତିକ ସ୍ୱାଧୀନତା
1930ର Independence Pledgeରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱରାଜ୍ (**Purna Swaraj**)ର ଅର୍ଥ ଥିଲା ବ୍ରିଟିଶ ଶାସନ ସହ ସମ୍ପର୍କ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ କରି **ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାଧୀନତା** ଅର୍ଜନ କରିବା। ଏହା Indian National Congressର ସେତେବେଳର ରାଜନୈତିକ ଘୋଷଣା।

2. Bhagat Singh — ରାଜନୈତିକ ମୁକ୍ତି ପରେ ସାମାଜିକ ପୁନର୍ଗଠନ
ଭଗତ ସିଂହଙ୍କ 1931ର ପରିପକ୍ୱ ଲେଖାରେ ରାଜନୈତିକ ସ୍ୱାଧୀନତା ଆବଶ୍ୟକ, କିନ୍ତୁ ମାତ୍ର ଶକ୍ତି ହସ୍ତାନ୍ତର ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ନୁହେଁ। To Young Political Workers ରେ ସେ socialist reconstructionର କଥା କହନ୍ତି; Last Petition ରେ ଶୋଷକ British, British–Indian କିମ୍ବା Indian ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଶୋଷଣର ମୂଳ ପ୍ରଶ୍ନ ବଦଳେନାହିଁ ବୋଲି ଯୁକ୍ତି ମିଳେ। ଏହି ଦୃଷ୍ଟି Congressର 1930 Purna Swaraj ଘୋଷଣା ସହ ସମାନ ନୁହେଁ; ଦୁଇଟିକୁ ଐତିହାସିକ ଭାବେ ଅଲଗା ଅଲଗା ରଖିବା ଦରକାର।

3. India today — ସାଂବିଧାନିକ ସାର୍ବଭୌମତ୍ୱ
ଆଜିର ଭାରତ ସଂବିଧାନ ଅନୁସାରେ ଏକ **ସାର୍ବଭୌମ ସମାଜବାଦୀ ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଗଣରାଜ୍ୟ**। ସଂବିଧାନର ପ୍ରସ୍ତାବନା ନ୍ୟାୟ, ସ୍ୱାଧୀନତା, ସମତା ଓ ଭ୍ରାତୃତ୍ୱକୁ ଗଣରାଜ୍ୟର ମୂଳ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଭାବେ ରଖେ।

CIVIC REFLECTION
ରାଜନୈତିକ ସାର୍ବଭୌମତ୍ୱ ଆଜି ଭାରତର ସଂବିଧାନିକ ସତ୍ୟ। ଐତିହାସିକ ଭାବେ Purna Swaraj, Bhagat Singhଙ୍କ socialist programme ଓ ଆଜିର constitutional framework ସମାନ ଧାରଣା ନୁହେଁ। କିନ୍ତୁ ଏହି ତିନୋଟିକୁ ପଢ଼ିଲେ ଗୋଟିଏ ନାଗରିକର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠେ—ସ୍ୱାଧୀନତାକୁ ଆମେ କେବଳ ରାଜନୈତିକ ସାର୍ବଭୌମତ୍ୱ ଭାବେ ଦେଖୁଛୁ, ନା ନ୍ୟାୟ, ସ୍ୱାଧୀନତା, ସମତା ଓ ମର୍ଯ୍ୟାଦାର ଦୈନନ୍ଦିନ ଅନୁଭବ ସହ ମଧ୍ୟ ଯୋଡ଼ି ଭାବୁଛୁ? ଏହା କୌଣସି ଦଳୀୟ ରାୟ ନୁହେଁ; ଏକ ନାଗରିକ ଚିନ୍ତନର ପ୍ରଶ୍ନ।

SOURCE NOTE: The Independence Pledge, 17 January 1930; Bhagat Singh, *To Young Political Workers* and *Last Petition*; Constitution of India, Preamble.

କଥା, କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଓ ଯାଞ୍ଚିତ ତଥ୍ୟ

Story, Legend and Verified History

ଜଣେ ଐତିହାସିକ ବ୍ୟକ୍ତି ଯେତେ ଲୋକପ୍ରିୟ ହୁଅନ୍ତି, ତାଙ୍କ ଚାରିପାଖରେ କାହାଣୀ ସେତେ ଦ୍ରୁତବେଗରେ ବଢ଼େ। କିଛି କାହାଣୀ ସତ୍ୟ; କିଛି ଅର୍ଦ୍ଧସତ୍ୟ; କିଛି ପରବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ମୃତି। ଭଗତ ସିଂହଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ କରିବାର ଏକ ଉପାୟ ହେଉଛି—ତାଙ୍କ ବିଷୟରେ ଯାହା ସତ୍ୟ, ତାହାକୁ ସତ୍ୟ ଭାବେ ରଖିବା।

1. **“ଭଗତ ସିଂହଙ୍କ ଜନ୍ମତାରିଖ ନିର୍ବିବାଦ ଭାବେ 28 September 1907।”**

   ସ୍ଥିତି: ଅତିଶୟୋକ୍ତି। ଏହି ପୁସ୍ତକ 28 Septemberକୁ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ତାରିଖ ଭାବେ ବ୍ୟବହାର କରେ; ସରକାରୀ ସ୍ରୋତରେ ଭିନ୍ନତା ରହିଛି।

2. **“ଜାଲିଆନୱାଲାବାଗରୁ ସେ ରକ୍ତମିଶ୍ରିତ ମାଟି ବୋତଲରେ ଆଣିଥିଲେ।”**

   ସ୍ଥିତି: ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜୀବନୀ ପରମ୍ପରା; ଏହି ସଂସ୍କରଣ ପାଇଁ ସମକାଳୀନ ପ୍ରାଥମିକ ପ୍ରମାଣ ନିଶ୍ଚିତ ନୁହେଁ।

3. **“ଫାଶି ସମୟରେ ସେ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବେ Mera Rang De Basanti Chola ଗାଇଥିଲେ।”**

   ସ୍ଥିତି: ଯାଞ୍ଚିତ ତଥ୍ୟ ନୁହେଁ; ଲୋକପ୍ରିୟ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ସହ ଜଡ଼ିତ।

CONTINUED
କଥା, କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଓ ଯାଞ୍ଚିତ ତଥ୍ୟ
Story, Legend and Verified History

4 "Inquilab Zindabad ସ୍ଲୋଗାନ୍ ଭଗତ ସିଂହ ତିଆରି କରିଥିଲେ।"

ସ୍ଥିତି: ଭୁଲ୍। ଭଗତ ସିଂହ ଓ ବଟୁକେଶ୍ୱର ଦତ୍ତ ନିଜେ ଲେଖିଥିଲେ ଯେ ସେମାନେ ଏହି ସ୍ଲୋଗାନର ଉତ୍ପତ୍ତିକର୍ତ୍ତା ନୁହନ୍ତି।

5 "ତାଙ୍କ ପାଇଁ ବିପ୍ଳବ ମାନେ କେବଳ ବୋମା ଓ ପିସ୍ତଲ।"

ସ୍ଥିତି: ତାଙ୍କ ନିଜ ଲେଖା ସହ ବିରୋଧାଭାସୀ। ସେ ବିପ୍ଳବକୁ ସାମାଜିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ, ଶୋଷଣର ଶେଷ, ସଂଗଠନ ଓ ଜନମାନସର ରାଜନୈତିକ ସଚେତନତା ସହ ଯୋଡ଼ିଥିଲେ।

6 "ଭଗତ ସିଂହଙ୍କ ଲକ୍ଷ୍ୟ କେବଳ ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ଭାରତରୁ ବାହାର କରିବା ଥିଲା।"

ସ୍ଥିତି: ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ / ତାଙ୍କ ପରିପକ୍ୱ ଲେଖା ସହ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମେଳ ଖାଏ ନାହିଁ। 1931ର ଲେଖାରେ ସେ socialist reconstruction, Marxist basis, ଶ୍ରମିକ-କୃଷକଙ୍କ ସଂଗଠନ ଏବଂ capitalist-imperialist exploitationର ଶେଷର କଥା କହିଥିଲେ। ସେହିପରି ତାଙ୍କ ପରିପକ୍ୱ ଲକ୍ଷ୍ୟ କେବଳ ଶାସକଙ୍କ ଜାତୀୟତା ପରିବର୍ତ୍ତନରୁ ବିସ୍ତୃତ ଥିଲା।

KRAANTIDHARA TAKEAWAY
କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଭାବନାକୁ ବଢ଼ାଇପାରେ। କିନ୍ତୁ ଯାଞ୍ଚିତ ତଥ୍ୟ ଇତିହାସକୁ ଦୀର୍ଘଜୀବୀ କରେ।

ଜୀବନର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ସମୟରେଖା

A Short Timeline of His Life

28 Sep 1907*	ବଙ୍ଗା, ଲାୟଲପୁର ଜିଲ୍ଲାରେ ଜନ୍ମ; ଏହା ଏହି ସଂସ୍କରଣର ପ୍ରଦର୍ଶିତ ତାରିଖ।
Early 1920s	National College, Lahore; ରାଜନୈତିକ ପାଠପଢ଼ା ଓ ସଂଗଠନୀୟ ସଚେତନତାର ବିକାଶ।
Mar 1926	Naujawan Bharat Sabha ଗଠନ; ଭଗତ ସିଂହ ମୁଖ୍ୟ ସଂଗଠକ ଓ ସଚିବ।
8–9 Sep 1928	Feroz Shah Kotla ବୈଠକ; HRAରୁ HSRAର ପୁନର୍ଗଠନ।
30 Oct 1928	Simon Commission ବିରୋଧୀ ପ୍ରତିବାଦରେ Lala Lajpat Rai ଆହତ।
17 Nov 1928	Lala Lajpat Raiଙ୍କ ଦେହାନ୍ତ।
17 Dec 1928	John Saunders ହତ୍ୟା।
8 Apr 1929	Central Legislative Assembly bombing; Bhagat Singh ଓ B. K. Dutt ଗିରଫ।

CONTINUED
ଜୀବନର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ସମୟରେଖା
A Short Timeline of His Life

15 Jun 1929	Bhagat Singhଙ୍କ ଅନଶନ ଆରମ୍ଭ।
13 Sep 1929	Jatindra Nath Dasଙ୍କ 63 ଦିନର ଅନଶନ ପରେ ଦେହାନ୍ତ।
4 Oct 1929	1929ର ପ୍ରମୁଖ ଅନଶନ ପର୍ଯ୍ୟାୟର ସମାପ୍ତି।
5–6 Oct 1930	Why I Am an Atheist ରଚନା।
7 Oct 1930	Bhagat Singh, Rajguru ଓ Sukhdevଙ୍କୁ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ।
2 Feb 1931	To Young Political Workers।
23 Mar 1931	Lahore Central Jailରେ ଫାସି।

* **Birth-date note:** Official/historical sources differ; see “ଏହି ପୁସ୍ତକ ବିଷୟରେ”.

CLOSING LINE
23 ବର୍ଷର ଜୀବନସୀମା। କିନ୍ତୁ ପ୍ରଶ୍ନ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଜୀବନ୍ତ—ସ୍ୱାଧୀନତାର ଅର୍ଥ କଣ, ଏବଂ ତାହାକୁ ନ୍ୟାୟ, ଚିନ୍ତା ଓ ଦାୟିତ୍ୱ ସହ କେମିତି ଜୀବନ୍ତ ରଖାଯାଏ?

ସ୍ରୋତ, ଚିତ୍ର-ଶ୍ରେୟ ଓ ପ୍ରକାଶନ ସୂଚନା

Sources, Image Credits and Publication Information

Selected primary / documentary sources

Additional Page 8 source: HSRA — Leaflet thrown in the Central Legislative Assembly, 8 April 1929, containing the line "It takes a loud voice to make the deaf hear," attributed in the leaflet to Auguste Vaillant.

1. Bhagat Singh & B. K. Dutt — **Joint Statement in the Assembly Bomb Case**, read in court 6 June 1929.
   https://www.marxists.org/archive/bhagat-singh/1929/06/06.htm
2. Bhagat Singh — **Letter to I.G. (Prisons), Punjab**, 17 June 1929.
   https://www.marxists.org/archive/bhagat-singh/1929/06/17.htm
3. Bhagat Singh & B. K. Dutt — **Hunger-strikers' Demands**, 24 June 1929.
   Bhagat Singh Internet Archive / scholarly collections.
4. Bhagat Singh & B. K. Dutt — **Message to Punjab Students' Conference**, 19 October 1929.
   https://www.marxists.org/archive/bhagat-singh/1929/10/19.htm
5. Bhagat Singh & B. K. Dutt — **On the slogan of 'Long Live Revolution'**, 24 December 1929.
   https://www.marxists.org/archive/bhagat-singh/1929/12/24.htm
6. Lahore Conspiracy Case prisoners / Bhagat Singh — **Telegram on Lenin's Death Anniversary**, 21 January 1930.
   https://www.marxists.org/archive/bhagat-singh/1930/01/21.htm
7. Bhagat Singh — **Why I Am an Atheist**, written 5–6 October 1930; first published in *The People*, 27 September 1931.
   https://www.marxists.org/archive/bhagat-singh/1930/10/05.htm
8. Bhagat Singh — **To Young Political Workers**, 2 February 1931.
   https://www.marxists.org/archive/bhagat-singh/1931/02/02.htm
9. Bhagat Singh — **Last Petition**, 1931; exact date unresolved in the current dossier.
   https://www.marxists.org/archive/bhagat-singh/1931/x01/x01.htm
10. Bhagat Singh — **Religion and Our Freedom Struggle** (1928), as reproduced/edited in serious scholarly collections including *The Bhagat Singh Reader*.
    Editorial note: use the historical text for anti-communal/separation-of-religion-and-politics discussion; do not overstate provenance beyond the edition consulted.

CONTINUED
ସ୍ରୋତ, ଚିତ୍ର-ଶ୍ରେୟ ଓ ପ୍ରକାଶନ ସୂଚନା
Sources, Image Credits and Publication Information

11. **Naujawan Bharat Sabha manifesto / organisational programme** — used only with careful attribution to the Sabha's revolutionary milieu and scholarly documentary editions; not treated here as a sole-authored Bhagat Singh text.

Government / institutional sources

12. Government of India / Ministry of Culture — Bhagat Singh-related Digital District Repository entries.
13. Government of India / Ministry of Culture — **Writing from Behind Bars: Jail Notebook and Other Prison Writings by Bhagat Singh**; notes his reading of Marx, Engels, Lenin, Trotsky and many other authors.
14. Press Information Bureau — **Shahid Bhagat Singh – the Ever-Loved National Hero** (2007).
15. Government of India / ICHR — **Dictionary of Martyrs**, Vol. I, Part II.
16. Ministry of Culture — Jatindra Nath Das hunger-strike record.
17. Odisha State Archives — **Reflections on the National Movement in Odisha**; reference to Kuntala Kumari Sabat's "Tribute to Bhagat Singh".
18. The Nehru Archive — **The Independence Pledge**, 17 January 1930. https://nehruarchive.in/documents/the-independence-pledge-17-january-1930-vy59j
19. **The Constitution of India — Preamble**, Legislative Department / India Code.

Scholarly cross-checks

20. Chaman Lal (ed.) — **The Bhagat Singh Reader** (2019).
21. Chaman Lal & Michael D. Yates (eds.) — **The Political Writings of Bhagat Singh** (2024).
22. A. G. Noorani — **The Trial of Bhagat Singh**.

CONTINUED
ସ୍ରୋତ, ଚିତ୍ର-ଶ୍ରେୟ ଓ ପ୍ରକାଶନ ସୂଚନା
Sources, Image Credits and Publication Information

Image / graphic credits

Cover portrait: AI-generated artistic interpretation. Original graphics: KRAANTIDHARA production graphics.

Publication information

Series: Kraantidhara Revolutionary Biography Series
Edition: Odia
Publisher: Kraantidhara
Publication: 28 September 2026

Cover disclosure

Cover portrait is an AI-generated artistic interpretation of Bhagat Singh; not a historical photograph.

Source discipline / editorial method

ଏହି ପୁସ୍ତକର ଗବେଷଣାରେ ପ୍ରାଥମିକ ଲେଖା, Government of Indiaର ସରକାରୀ ରେକର୍ଡ, ଐତିହାସିକ ଦଲିଲ୍ ଓ ଗଭୀର ଗବେଷଣାଭିତ୍ତିକ ପୁସ୍ତକ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇଛି। ଯେଉଁଠି ସ୍ରୋତରେ ମତଭେଦ ରହିଛି, ସେଠି ସେହି ଭିନ୍ନତାକୁ ଲୁଚାଯାଇନାହିଁ। ଏହି ସଂସ୍କରଣର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଭାବନାକୁ କମାଇବା ନୁହେଁ; ଭାବନାକୁ ଯାଞ୍ଚିତ ଇତିହାସର ଭିତିରେ ଦୃଢ଼ କରିବା।